

IK BEN EEN MENS

*Enkele beschouwingen bij
"Je suis un Homme" van Zazie*

*(Jean-Pierre Pilot
Zazie De Truchis
Philippe Paradis)*

"Je suis un homme", officiële clip: https://www.youtube.com/watch?v=oSloP7h4B_M

Zazie kwam in 1964 ter wereld in een artistiek-adellijk gezin, als *"Isabelle Marie de Truchis de Varennes"*. Ze leerde viool, piano en gitaar, op 4 jarige leeftijd schreef ze haar eerste liedje, en op 8 jaar volgde haar eerste toneelstuk. Slechts 16 jaar jong, beëindigde ze haar middelbare studies, ging verder studeren, maar ontdekte toen haar mogelijkheden als model. Ze defileerde voor Yves Saint Laurent, Karl Lagerfeld en Kenzo. De modewereld beu, schakelde ze geleidelijk over op zingen. Ze brak door in 1990, kreeg veel waardering, en ondertussen kan ze terugblikken op een groot aantal zelf geschreven en gecomponeerde songs. In aanvulling met haar concerten houdt ze zich bezig met caritatieve initiatieven.

Nu tien jaar geleden, werd haar nummer *"Je suis un homme"* genomineerd onder de rubriek "meest creatieve bijdragen", al werd het ervaren als "pessimistisch".

In deze beschouwing wil ik eerst het nummer van Zazie meer in detail bekijken, om er dan verder over na te denken. Daartoe heb ik de tekst van het lied onderverdeeld in vijf delen.

Aard en Oorsprong

Je suis un homme de cro-magnon
Je suis un singe ou un poisson
Sur la terre, en toute saison
Moi je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik ben een mens van cro-magnon
Ik ben een aap of een vis
Op aarde, in elk seizoen
Draai ik in het rond, draai ik in het rond*

Je suis un seul puis des millions
Je suis un homme au cœur de lion
A la guerre, en toute saison
Moi je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik ben alleen, daarna met miljoenen
Ik ben een mens met het hart van een leeuw
Ten oorlog, in elk seizoen
Draai ik in het rond, draai ik in het rond*

Je suis un homme plein d'ambitions
Belle voiture et belle maison
Dans la chambre, dans le salon
Moi je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik ben een mens vol met ambities
Een mooie wagen en een mooi huis,
In de kamer, in het salon
Draai ik in het rond, draai ik in het rond*

Je fais l'amour et la révolution
Je fais le tour de la question
J'avance, avance à reculons
Oui je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik bedrijf de liefde en voer revolutie
Ik doorgrond diepe vragen
Ik ga vooruit, vooruit en achteruit
Ja, ik draai in het rond, ik draai in het rond*

Door deze korte schets schemert een vaag beeld van het wezen van de mens als bijzondere diersoort: ontstaan door evolutie - en dus uitdrukkelijk niet door "Intelligent Design" of volgens "Young Earth" verhalen - een gedreven, ietwat arrogant en op comfort belust, maar, ondanks de gedrevenheid, doelloos wezen.

Al bij al is het een omschrijving die enkele vragen oproept: in hoeverre is de mensheid een eenheid, dwz in hoeverre geldt deze omschrijving voor alle mensen, en ook, gaat het hier om de ware, diepere aard van de mens, of slechts om een toevallige, tijdelijke en dus niet-noodzakelijke verschijning ervan?

In wat volgt krijgen we gedeeltelijk een antwoord op de bovenstaande vragen.

Dubbelzinnigheid en Zelfbedrog

Tu vois, je suis pas un homme
Je suis le roi de l'illusion
Au fond qu'on me pardonne
Je suis le roi, le roi des cons

*Zie je, ik ben geen mens
Ik ben de koning van de illusie
Dat men mij moge vergeven
Ik ben de koning, de koning van de onnozelaars*

De verbeelding uit het eerste deel blijkt hier eerder een tekening van een feitelijke, maar gefaalde menselijkheid. Als doelloosheid en platte materialistische ambities eigenlijk in wezen niet-menselijk zijn, dan rijst de vraag: waaruit bestaat het wezenlijk menselijke dan wel ?

Ontmenselijking en Vervreemding

J'ai fait le monde à ma façon
Coulé dans l'or et le béton
Corps en cage et cœur en prison
Moi je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik heb de wereld gemaakt op mijn manier
Overgoten met goud en beton
Het lichaam gekooid, het hart gevangen
Draai ik in het rond, draai ik in het rond*

Assis devant ma télévision
Je suis de l'homme la négation
Pur produit de consommation
Mais mon compte est bon, mon compte est bon

*Zittend voor mijn televisie
Ben ik de ontkenning van de mens
Louter product van consumptie(cultuur)
Maar mijn rekening staat goed, mijn rekening staat goed*

*[Tu vois, je suis pas un homme
Je suis le roi de l'illusion
Au fond qu'on me pardonne
Je suis le roi, le roi des cons]*

*[Zie je, ik ben geen mens
Ik ben de koning van de illusie
Dat men mij moge vergeven
Ik ben de koning, de koning van de onnozelaars]*

Het antwoord op de vraag naar de ware, wezenlijke menselijkheid, laat nog op zich wachten. Eerder wordt de indruk versterkt van een mens die niet zichzelf is, dwz die van zijn diepere menselijkheid vervreemd raakte, en zo in een de-humaniserende spiraal is terecht gekomen.

Hubris en (morele) verantwoordelijkheid

C'est moi le maître du feu, le maître du jeu
Le maître du monde, et vois ce que j'en ai fait
Une terre glacée, une terre brûlée
La terre des hommes que les hommes abandonnent!

*Ik ben de meester van het vuur, de meester van het spel
De meester van de wereld, en zie wat ik ervan gemaakt heb
Een ijzige aarde, een verbrande aarde
De aarde van de mensen, verlaten door de mensen!*

De (huidige) toestand van vervreemding en ontmenselijking heeft uiteraard zijn gevolgen, namelijk in de verwoesting van wat de mens werd toevertrouwd. Hierdoor faalt de mens(heid) niet alleen tegenover zijn (haar) mens-zijn, maar ook tegenover de menselijke verantwoordelijkheid. Om het nog erger te maken, is het zijn hoogmoed die de mens belet om de toestand correct in te schatten, en zich te beteren.

Historische toestand en behoefte aan zingeving

Je suis un homme au pied du mur
Comme une erreur de la nature
Sur la terre, sans d'autres raisons
Moi je tourne en rond, je tourne en rond

*Ik ben een mens voor de muur
Als een vergissing van de natuur
Op aarde, zonder verdere reden
Draai ik in het rond, draai ik in het rond*

Je suis un homme et je mesure
Toute l'horreur de ma nature
Pour ma peine, ma punition
Moi je tourne en rond, je tourne en rond
(...)
Moi je tourne, on tourne en rond, en rond

*Ik ben een mens, op maat van (en ik neem rekenschap van)
De volle verschrikking van mijn natuur
Als mijn beproeving, als mijn straf
Draai ik in het rond, draai ik in het rond
(...)
Draai ik in het rond, draaien wij in het rond, in het rond*

En aldus eindigt de mensheid (vandaag) in een letterlijk en figuurlijk doodlopend straatje met het aangezicht voor of tegen een muur, zonder toekomst, doelloos tollend in het rond, zwerfend. De vraag blijft uiteraard hoe het nu zit met die menselijke natuur, waarvan we toch een indruk van tweeledigheid krijgen: enerzijds de verschrikkingen, anderzijds de veronderstelde mogelijkheid dat de mens in staat is tot beter, als hij meer, en niet minder, zichzelf zou zijn. Misschien ligt juist in die tweespalt, tussen de potentie tot het goede en tot het kwade, "toute l'horreur de sa nature"?

Epiloog: de Menselijke Conditie en de nood aan zelf-transcendering

Als er iets tot uiting komt in de tekst van dit lied, dan is het de spanning tussen hoe de wereld is, en hoe hij zou kunnen of moeten zijn, een spanning die te maken heeft met de toestand van onze menselijkheid. Deze spanning kan men benoemen met "vervreemding", een woord reeds gebruikt door de jonge Karl Marx als "zelf-vervreemding" in verband met zijn analyse over het verschil tussen authentieke, zelf-ervullende arbeid en loonarbeid. Naast deze zelf-vervreemding bracht Hannah Arendt de notie van wereldvervreemding, over de mens die zijn authentieke bezit en menselijkheid verliest aan een anonimiserend collectief.

Beide concepten van vervreemding, die van de jonge Karl Marx en die van Hannah Arendt, gaan over concrete episodes in de geschiedenis, het zijn beide historische omschrijvingen. Veel diepgaander echter is het inzicht van Mencius. Hij zei dat de mens het enige wezen is dat ertoe in staat is om niet zichzelf te zijn, een omschrijving onafhankelijk van historische context, een wezenlijke definitie.

Vervreemding blijkt zo, historisch en wezenlijk, een deel van de menselijke conditie.

Zazie koppelt vervreemding rechtstreeks aan de gruwel en aan de verschrikkingen in de samenleving, aan "*l'horreur*", het centrale begrip in haar toch wel omvangrijke oeuvre. Zo ook in het nummer "*Aux armes citoyennes*", waarin ze vrouw-onvriendelijkheid in het algemeen en seksistisch geweld in het bijzonder aanklaagt.

"Aux Armes Citoyennes" live-in-concert: <https://www.youtube.com/watch?v=e9hwbFlnDG8>,
of een studio-opname met tekst: <https://www.youtube.com/watch?v=JYCqcQpR4-0>

"Aux Armes Citoyennes" draagt Zazie op aan alle slachtoffers van mannelijk geweld, maar ook aan alle mannen die hen steunen. "Et au Diable les autres", naar de Hel met wie het niet kan, of wil begrijpen, een nogal kordate houding die ze blijft aanhouden tot op het einde van het lied, maar dan volgt een ingrijpende verandering van standpunt:

(...)

*Aux hommes que reviennent, un peu de raison
Et au Diable les autres*

*Aux armes, citoyennes, nos larmes seront
Les forces qui nous tiennent, ensemble, marchons
Puisque l'horreur est humaine
Sur elle versons
Nos larmes en pardon
Nos larmes en pardon*

Deze wending is eveneens aanwezig in de muziek: het nummer begint rustig, wordt daarna ietwat lawaaierig en chaotisch bij het herhalen van "Aux Armes..", maar wanneer de woorden "en pardon" verschijnen, keert de rust weer terug.

Vanwaar de ommekeer ? Ondanks alles, ontstaat een wending door een vergevingsgezindheid die haar oorsprong vindt in het inzicht in de menselijke conditie. "Missen is menselijk" klinkt het in het Nederlands.

Het centrale begrip is echter "*horreur*", maar "*l'horreur est humaine*" doet onmiddellijk denken aan "*l'erreur est humaine*". Deze laatste uitdrukking is de helft van een Stoïcijnse uitspraak, afkomstig van de Romeinse filosoof Seneca. De volledige tekst van Seneca luidt: "*Errare humanum est, perseverare diabolicum*" (dwz "*Zich vergissen is menselijk, maar volharden [in de boosheid] is duivels*").

Van "*L'erreur est humaine*" naar "*l'horreur est humaine*" is inderdaad slechts een kleine sprong. Zazie eindigt met een pleidooi voor verdraagzaamheid en vergevingsgezindheid, maar geeft aan dat er tevens noodzakelijke grenzen aan deze vergevingsgezindheid en aan de verdraagzaamheid behoren te zijn, willen die niet zelf-destructief worden.

In hoeverre "*l'horreur*" een centraal begrip is voor Zazie, merk je ook bij het beklijvende nummer "*J'étais là*", waarin ze een luisterend oor biedt aan slachtoffers en getuigen van diverse vormen van geweld en menselijk leed. Ze eindigt met "*J'étais là pourtant, j'étais là, ... et je n'ai rien fait*". (De officiële clip: https://www.youtube.com/watch?v=Da5iA0_MriQ)

Een maatschappelijk statement maken, de luisteraars een geweten schoppen, het is duidelijk de bedoeling van Zazie. Maar, uiteindelijk, om wat te doen? Dit is een fundamenteel probleem, dat op gelijkende wijze werd gesteld door de Julia Ching in verband met zelf-cultivering. Zij schreef:

"De bevestiging dat de menselijke natuur verbeterbaar is, dat mensen van nature uit een verlangen bezitten om de nauwe doelen van overleven en bevrediging te overstijgen, houdt in dat dit verlangen op één of ander manier vervuld kan worden. Maar hoe? Een weg waardoor zulke vervulling gerealiseerd kan worden, moet getoond worden. Zonder een weg aan te duiden, bestaat er geen verzekering dat de theorie getest kan worden, en zonder testen blijft de theorie een lege machteloze wens of, eerder, een wens die ertoe in staat is de persoon te vernietigen door frustratie, niet in staat tot zijn eigen vervulling." (Julia Ching, "The Religious Thought of Chu Hsi", 2000)

Anders gezegd, vertrekkend van bewustwording is er (misschien) een visie op beterschap mogelijk, maar die beterschap heeft een methode nodig, opdat de mens niet zou vervallen in een steriele frustratie, en de daaruit voortvloeiende onverschilligheid. Niets is zo vreselijk als gemotiveerd worden enerzijds, en tegelijk verplicht worden om machteloos toe te kijken anderzijds. Te veel de vinger, niet alleen leggen op, maar in de wonde steken, loopt het risico om contra-productief te worden.

Beter omgaan met de verschrikkingen uit onze samenleving, is uiteindelijk een leerproces, en, zoals Mencius het stelde: "*Leren is het terugvinden van de kinderlijke ziel*", waarmee hij bedoelde: *re-humanisering*. Zulke *re-humanisering* heeft echter, zoals Julia Ching benadrukte, een methode nodig, een methode van (morele) zelf-cultivering. Een adequate *re-humaniserende* methode voldoet zo ook

de menselijke behoefte aan zingeving, beëindigt de doelloosheid en stimuleert de verantwoordelijkheidszin. Confucius zei het al, *"Is leren geen vreugde?"*, het geeft een basis voor een hoopvol en zinvol bestaan.

Zelf-cultivering omvat dus een vorm van *"leren"*, maar waarom zou men dit eigenlijk willen, vragen sommigen zich af. Waarom zou men *"willen leren"* ? Zelf-transformatie heeft niet alleen een methode nodig, maar ook een genererende prikkel. Eén belangrijke prikkel onder andere, is: bewustwording van de toestand. Een andere prikkel is de bewustwording van het belang van de eigen, persoonlijke keuze in functie van het doel, zoals lang geleden al omschreven door Gao Panlong: *"Er zijn twee wegen. De weg van de menselijkheid: de weg van het leven. De weg van de onmenselijkheid: de weg van de dood."*

Heeft Zazie zich daartoe, tot het leveren van zulke prikkels, niet voluit ingezet?

Aldus, van bewustwording naar zelf-transformatie, ontstaat voor ieder de mogelijkheid om zichzelf - en de diverse vormen van menselijke vervreemding - te overstijgen, en wordt al doende vanuit morele zelf-cultivering en authentieke zelf-transcendering, een hoekje van de sluier gelicht voor de ontwikkeling van een open en tolerante samenleving.

Voor haar bijdrage en haar inspanningen in dit licht, kunnen we Zazie alleen maar dankbaar zijn.

Peter Van de Ven
Juni 2018